

Данъчни теории. Данъчна система на Република България.

1. Основни данъчни теории

През различните периоди правото на държавата да отнема част от дохода на физическите лица е обяснявано по различен начин. Едно от разпространените схващания свързва данъчното облагане с обстоятелството, че държавата като върховен собственик на цялата територия притежава правото на вечна рента. Данъците се разглеждат като рента на държавата върху земята. Широко разпространено е виждането за осигурителния характер на данъците т.е. осигурителна теория за данъците. Според нея държавата се разглежда като институция за взаимно осигуряване на гражданите срещу различни видове опасности, външни заплахи, нарушаване на вътрешния ред и личната сигурност на данъците. Защита на гражданите е една от основните функции на държавата. Тази ѝ дейност има цена – това са данъците. Те в случая се приемат като специфична застрахователна вноска, която правят гражданите, за да получат сигурност. Критици на теорията твърдят, че аналогията между застрахователната и данъчната дейност е пресилена. Аргументи: Величината на застрахователната вноска се определя от мащаба или обхвата на застраховката и застрахователния риск, от характера на обекта, който се застрахова. Подчертава се, че с настъпване на застрахователното събитие съответната организация или физическо лице получава обезщетение съобразно размера на целите и равнището, до което са застраховани. В случая за двете страни възникват определени задължения, които имат финансов характер. Става дума за застрахователна премия – вноска и обезщетение. Подчертава се още, че застрахователната дейност има доброволен характер. Всички тези характеристики липсват при данъците. Те се определят едностранно и имат принудителен характер.

Жертвена теория – разглежда държавата като институция, без която не е възможно съществуването на съвременното общество. Осъзнаването на този факт води до сключване на обществен договор, по силата на който се организира и функционира държавата. Приемането на този факт от гражданите е причината те да приемат и понесат определена жертва или бреме, формата на което са данъците. От позициите на тази теория данъците се третираат като контрапрестация на данъците към държавата за ползите и услугите, които тя им предоставя. На тази основа се говори за данъците като цена на публичните стоки. Критици твърдят, че думата жертва е неподходяща. Тя

предполага свободна воля. При данъците не е така. Те имат принудителен характер. От тази гледна точка се лансират тези, че е по – целесъобразно да се говори за дълг, не за жертва.

Еквивалентна теория – сравнително най – популярната теория. Тя е близка до теориите за публичните стоки, които могат да бъдат произведени единствено от държавата. Гражданите заплащат това производство чрез данъците. От тази гледна точка данъците се разглеждат като цена на тези блага. Тази теория е изведена от т.нар. фиаско на пазара, от неговия провал в някои сектори, от ограничения му обхват. Това обективно налага държавата да се намесва в икономиката, защото пазарът търпи провал при разпределяне на ресурсите. Той не е в състояние да реши някои проблеми на обществото. Според тези автори държавната намеса не премхва функциите на пазара да разпределя ресурсите от по – малко печелившите към повече печелившите сектори. Държавата само коригира дефекти на пазара там, където е необходимо, частично се замества, където той не функционира и не може да предложи необходимите блага. Държавата смекчава някои последици от действието на пазара, които по – голямата част от обществото приема за несправедливи – феномена изобилия чрез бедност. Характерно за по – голямата част от потребяваните стоки / продуктите за индивидуално потребление/ е, че се произвеждат под въздействието на пазарния механизъм. Чрез цените пазарът насочва ресурси за това. За този вид продукти потребителят трябва да плати, за да ги придобие. Лица, които не могат да ги платят не придобиват това право. При този вид стоки действа принципът на изключването. Означава, че този, който не плати продукта, не придобива собственост върху него и се изключва от потреблението. Освен този вид продукти съществуват и такива, които пазарната система не е в състояние да произведе, не се и стреми. Причината за това е тяхната особеност. Те са протовоположни като характеристики на първата група стоки. Става дума за т.нар. обществени блага. Характерното за тях е, че са неделими. Предлагат се във вид, в който не могат да бъдат продавани на индивидуалните потребители. За този вид блага не действа принципа на изключването т.е. не съществува ефективен способ за отстраняване на индивидите да използват изгодните от тези блага, слез като те бъдат създадени. Те не носят и за създаването им. Получаването на изгодите от продуктите за индивидуално потребление се основава на тяхната покупка. Изгодата от този вид блага става възможна едва след създаването им. Това явление е известно като проблема “фрид райдер”, т.е. потребителите могат да ползват изгодите от някои блага, но не носят